

Enikő Vincze, Cornel Ban, Sorin Gog a Jon Horgen Friberg (Eds.)

**The political economy of extreme poverty in eastern Europe.
A comparative historical perspective of Romanian Roma**

Routledge, 2025, 234 s. ISBN 9781032862545

Z řady romistických prací víme, že většina Romů v Evropě nadále čelí marginalizaci (Crețan a Turnock, 2008; Vincze, 2013). Z mnoha nedávných publikací dále vyplývá, že se Romové potýkají i se stigmatizací a rasovou diskriminací (Powell a Lever, 2018; Crețan et al., 2022). Neexistuje však mnoho prací, které by objasňovaly politickou ekonomii extrémní chudoby Romů a její příčiny a projevy ve střední a východní Evropě (Berki et al., 2017; Lancione, 2017). To napravuje nově vydaná kniha Enikő Vincze, Cornela Bana, Sorina Goga a Jona Horgena Friberga.

Autoři se domnívají, že na problém „romské chudoby“ lze nahlížet z historického hlediska, v jehož rámci kladou důraz na snahy Romů o zlepšení jejich bytových a pracovních podmínek. Chudobu zkoumají od předválečného kapitalismu až po současný neoliberální řád, přičemž její utváření chápou jako souhrn materiálních a nemateriálních faktorů. Dále zdůrazňují, že politicko-ekonomická transformace ve východní Evropě, a zejména v Rumunsku, se vyznačovala jistými makroekonomickými mechanismy, které k problémům s chudobou vedly. Mezi trendy prohlubující chudobu v současnosti patří podle autorů kromě důsledků rozsáhlé deindustrializace Rumunska po roce 1989 také extrémně podfinancovaný systém sociálních dávek, nedostatečně rozvinuté sociální bydlení a malý zájem o zapojení odborů do kolektivního vyjednávání.

Kniha přináší nové poznatky o makroekonomických a mikroekonomických mechanismech, které v Rumunsku, potažmo východní Evropě, způsobovaly extrémní chudobu, a důvodech, proč se v ní ocitli právě Romové. Nabízí komparativně-historický pohled na politickou ekonomii Romů a analýzu

příčin vysoké úrovně extrémní chudoby po roce 1989. Snaží se tak z prostorové a historické perspektivy rekonstruovat sociální a ekonomické faktory, které vedly ke vzniku a prohlubování chudoby. Romové trpěli chudobou už v předválečném a meziválečném období, ale i později za socialismu. Kniha tak ukazuje, že deindustrializace v devadesátých letech 20. století chudobu romské populace pouze prohloubila, zatímco díky globalizované reindustrializaci po roce 2007 naopak mírně poklesla.

Rozbor migrace Romů, ať už z venkova do měst, nebo do zahraničí, pak knize dodává prostorový rozměr. Autoři chápou lokální kontext jako důležitý příspěvek k mezinárodně orientovaným pracím, jelikož se podle nich „globální procesy utváření chudoby projevují na místní úrovni“ (s. 5). Jako geograf se však domnívám, že prostorový rozměr chudoby Romů mohl být v této knize mnohem více zdůrazněn. Jelikož je zřejmé, že chudí Romové mají silnou vazbu k prostoru a místu, autoři se mohli podrobněji věnovat právě prostorové dynamice romské chudoby.

Jednotlivé kapitoly rozvíjejí stávající teoretické poznatky o chudobě Romů. Knihu v první kapitole otevírá historický pohled na Romy žijící v rumunských provinciích před první světovou válkou a v meziválečném období. Druhá kapitola se zamýšlí nad rumunskou semiperiferní ekonomikou šedesátých a sedmdesátých let a řízením práce na případu města Baia Mare. Třetí kapitola se zaměřuje na nerovnosti mezi pracujícími v devadesátých letech, které se projevovaly zejména mezi nekvalifikovanými Romy. Čtvrtá kapitola nabízí marxistickou perspektivu na politiku bydlení a rasovou segregaci v socialistickém a raně postsocialistickém Rumunsku. Pátá kapitola se věnuje makroekonomickým debatám o chudobě a rozebírá příčiny chudoby rumunských Romů, mezi něž řadí ekonomiku růstu, vnější tlaky a domácí makroekonomickou politiku. Šestá kapitola se zabývá sociální produkcí a reprodukcí a také specifickou temporalitou průmyslové práce v postsocialistickém období, která měla dopad na pracující s ohledem na jejich rasu a gender jako součást sociální akumulace.

Další dvě kapitoly se zaměřují na transnacionální migraci a Romy jako součást vykořisťované skupiny pracujících migrantů. Chudoba je na jedné straně motivem k migraci, na straně druhé se migrační chudoba stává neřešeným problémem. Je tomu tak například v Norsku, které se v poslední době stalo hlavním cílem rumunských Romů migrujících za prací. Poslední kapitola pak navrhuje způsoby, jak vymýtit chudobu mezi Romy prostřednictvím mezinárodních organizací, a doporučuje politická opatření proti současným strukturálním a systémovým příčinám romské chudoby v rasově podmíněném kapitalistickém státním zřízení.

Kniha přináší řadu empirických analýz, které zahrnují oblast práce, bydlení a migrace. Metodologicky kombinuje nejen statistiku a přímé pozorování, ale i archivní výzkum, rozhovory či dotazníková šetření. Celá kolektivní práce je přitom výsledkem společného výzkumného projektu, zaměřeného na

prekarizovanou práci a bydlení na periferii, který probíhal v letech 2020 až 2023 a byl financován z norských fondů.

Hlavním přínosem knihy je představení problému (re)produkce extrémní chudoby mezi Romy v různých politicko-ekonomických režimech z multidisciplinární perspektivy. Kniha spojuje národní úroveň analýzy s případy soustředěnými na konkrétní prostředí. Kromě toho také nabízí komparativně-historickou analýzu v oblastech práce, migrace a bydlení, která si klade za cíl objasnit původ chudoby a socioekonomické a politické faktory, jež ji utvářely. Zkoumá vývoj extrémní chudoby ve východní Evropě, přičemž se zaměřuje zejména na rumunské Romy.

Knize lze vytknout, jak jsem zmiňoval výše, že se hlouběji nezabývá prostorovou dimenzí, ale také to, že se téměř všechny kapitoly věnují Romům v Rumunsku a nezahrnují případové studie chudoby Romů v dalších státech střední a východní Evropy. Z mnoha důvodů však kniha i tak představuje cenný příspěvek k romistickému bádání. Knize se daří ukázat, že chudoba Romů v Rumunsku má svébytné historické kořeny, mezi něž patří otrocký status v dobách rumunských knížectví, problematická integrace Romů v rámci socialistického systému bydlení, ale i postsocialistický proces deindustrializace. Jak v knize tvrdí Manuela Marin, „období otroctví a jiných forem nucené práce lze chápat jako hlavní příčinu chudoby romského obyvatelstva, jehož dědictví přetrvало až do 20. století“ (s. 34). Enikő Vincze a spoluautoři navíc ve čtvrté kapitole zdůrazňují, že „romská populace byla během státního socialismu nadále rasově diskriminována kvůli přesvědčení, že nomádský způsob života brání její integraci do socialistického trhu práce a systému bydlení. Tyto problémy měly kořeny v jejich znevýhodněném postavení v minulosti, kdy byli předchozími režimy utlačováni, vykořisťováni, nebo dokonce vyvražďováni“ (s. 84). Autoři dále dokazují, že „zatímco k prohlubování socioekonomických nerovností a nerovností v bydlení docházelo napříč režimy,“ v době socialismu se „rasová diskriminace Romů zintenzivnila a stala se systémovým prvkem“ (s. 97). Jak dále uvádí Gabriel Troc, v postsocialistickém období se Romové ocitli „bez půdy a řádného bydlení a vzhledem k omezené geografické a profesní mobilitě se takto zbavení alternativních strategií přežití stali závislími na neformálních a vykořisťovatelských trzích práce doma i v zahraničí“ (s. 173).

Kniha jako celek je interdisciplinárním dílem, přičemž pohledy mnoha oborů propojuje v komparativně-historické analýze. Je novátorská svým důrazem na souvislosti mezi analýzou příčin chudoby a diskuzí institucionálních politik směřujícím k jejímu vymýcení. Bude tak užitečným čtením jak pro badatele, tak pro tvůrce politik, kteří se zabývají chudobou, sociální politikou, migrací a bydlením.

Remus Crețan¹

Z angličtiny přeložil Martin Babička

1 Autor je odborníkem na humánní geografii působící na Oddělení geografie, Západní univerzitě v Temešváru.
Email: remus.cretan@e-uvt.ro

Literatura

- Berki, B. M., Málovics, G., Tóth, J., a Crețan, R. (2017). The role of social capital and interpersonal relations in the alleviation of extreme poverty and spatial segregation of Romani people in Szeged. *Journal of Urban and Regional Analysis*, 9(1), 33–50. <https://doi.org/10.37043/JURA.2017.9.1.2>
- Crețan, R., a Turnock, D. (2008). Romania's Roma population: From marginality to social integration. *Scottish Geographical Journal*, 124(4), 274–299. <https://doi.org/10.1080/14702540802596608>
- Crețan, R., Kupka, P., Powell, R., a Walach, V. (2022). Everyday Roma stigmatization: Racialized urban encounters, collective histories and fragmented habitus. *International Journal of Urban and Regional Research*, 46(1), 82–100. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.13053>
- Lancione, M. (2019). The politics of embodied urban precarity: Roma people and the fight for housing in Bucharest, Romania. *Geoforum*, 101, 182–191. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.09.008>
- Powell, R., a Lever, J. (2017). Europe's perennial 'outsiders': A processual approach to Roma stigmatization and ghettoization. *Current Sociology*, 65(5), 680–699. <https://doi.org/10.1177/0011392115594213>
- Vincze, E. (2013). Socio-spatial marginality as a form of intersectional injustice. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Sociologia*, 58(2), 217–242.